

Magyar-román Szemle.

III. évfolyam.

Kolozsvár, 1897. június.

6. füzet.

A ROMÁN JELLEM, TERMÉSZET.

A koponya méreteket mellőzöm.¹

Nem kiesinylem az emberian (Antropologia), s egyáltalában az embertani tudományok látható eredményeit, a *koponyaisme* (cranoscopia) szédelgő következtetéseire azonban nem építetek semmit. *A koponyák méreteiből Európában nemzeti tökélet faragni, hiába való dolog, azokból nemzeti erőnyeket, vagy bűnöket kiokoskodni, idővesztegetés és tulhajtott tudáskodás.*

Európában a mai kor népeiben hiában keressük az ősök testalkatát; azoknak erőnyeit, vagy bűneit. A mai nemzedék megváltozott vérben és természetben. Nem az a tests különösen, nem az a vér s nem az a koponya többé. A ki a mai népek vezető férfainak koponya-méreteiből a *faj tehetségeit* magyarázza ki, az fontoskodik, azok a férfiak tegnapi valamely más faj kötelékéhez tartozhattak. Különösen a magyar s a román fajnál volt a keresztezés sürü.

A koponyák Európában nagyon összeelegyedtek. Az egy talaj vizéből és buzájából, az egy légkör levegőjéből élő népek tagjainál egyforma koponyákra fogunk találni. Nincs olyan koponya például az alsó-fehérmegyei magyarságnál a melyhez hasonló, alakban, számban, elő ne fordulna a román ságnál is.

A nemzetiség lényegileg ma már éppen olyan fogalom, mint a „*politikai nemzet*”; a román nemzetiség azoknak a népeknek a testén és természetén épült fel, a melyekkel érintkezett. A román népelemben igen sok a magyar, az albán, a görög, a szláv, következőleg a koponyában nehezen lehetne

¹ Az olvasót különben utalom *Lenhossék József* »Az emberi koponyaisme« című munkájára (Akadémiai könyv. XIV. kötet), a hol ezen nemze tiségi koponya-méreteket összehasonlították.

kimutatni a tiszta, eredeti, román űs-típuszt. A görög orral, sas orral, a cigányoknál is találkozunk; a kék, a fekete, a szürke szemek a népek közös tulajdonai már. valaminthogy van igen sok szőke cigány, holott ez a faj társadalmi állapotánál fogva a legelzárkozottabb.

Igen, van őstermészet, a mit az ősfoglalkozás szült. A pásztornépnek más a tulajdona, a természete. A kóborló cigányoké más; a puszták népeié megint más, — más a halász, más a vadász népeké. Az ősfoglalkozás a jellemképzésre hatalmas befolyással volt. Ez megteremti az emberben a félénkséget, a bátorságot, a ravaszságot.

Ha egy nép szabad, minden koponyamérete mellett, fejlődni fog; ha szolgál, hajlama, természete más lesz. Ha a szolganép szerepet cserél a szabad néppel, a szolganép természete megváltozik, a szabadnép előbb-utóbb megtörik s felszedi a szolgálással járó bűnöket, hajlamokat, természetet. Azt mondani azonban: ez a nép szolgál, mert koponyamérete ilyen, vágy olyan; ez a nép pedig koponyaméreteinél fogva szabadnak született, hiában való fontoskodás.

A társadalmi, politikai helyzet, égalj és életmód teremti meg a népek jellemét, természetét. Az a sok magyar, a mely beleolvadt a román néptestbe, felvette a román nép természetét, hajlamait; az a sok román, különösen a magyar arisztokrácia köréből, felvette a magyar természetet; igen bajos volna a beolvadatoknál ma koponyaméretekből a román űs természetet meghatározni.

Sulyt fektetek a román jellemre, természetre. Ez már népsajátság. Megszülte az ősfoglalkozás és ápolta, nevelte az egyházi, társadalmi és politikai helyzet.

És itt mindenek előtt le kell számolni a multtal, hogy a jelent meghatározhassuk.

A multban sem hazánkban, sem a Balkánban nem volt a románság valami nagyra becsülve.

A románság jellemzésével először *Kekaumenos* görög írónál találkozunk (1071). Hellászban *Nikulicza* nevű román volt a románság igazgatója (964—983 körül). Ennek egy unokája a következő sorokat hagyta hátra a románságról:

•Nektek és utódaitoknak irom ezt: az oláhok nemzet-

sége megromlott és hitetlen; se az istenhez, se a császárhoz, se a saját feleihez nem hű. Az hazug és rettentő zsvány; kész mindenre esküt tenni barátainak és rokonainak, de meg is szegi. Soha senkinek sem tartotta meg hűségét, még a régi császároknak sem.¹

Ez a felfogás a románságról nem áll elszigetelten sem a Balkánban, sem nálunk, de még Romániában sem. Mindennütt, ha nem éppen ily kegyetlen alakban, közfelfogás volt a románság rosszasága. Nálunk például *Mátyás* király, bár származása emlékeinél fogva jobb véleménynyel is lehetett volna a románságról, 1486-ban megparancsolja az erdélyi vajdának, a székelyek grófjának, hogy az *oláhokat, kik sem szabadságra nem születtek, sem arra hivatalra nincsenek*, keményen megbüntesse, *mintán a nemeseket még fegyverrel is megtámadták*.

Az erdélyi Tripartitum³ a románságot, mint *»alacsony állapotú«* népet eltüri ugyan, de lépten-nyomon megrendszabályozza, a mire a nép erőszakoskodó természete adott alkalmat, nem respektálván a fennálló rendet s prevárikálván szüntelen különösen az urak, a nemesek birtokain.

A magyar királyok, az erdélyi fejedelmek, a vármegyék számtalan, a rendetlen oláhok megfélemezésére kiadott rendelkezéseit sorolhatnók fel, a mit feleslegesnek tartunk, — elég lesz az erdélyi köztudatra hivatkozni.

Ez a szó „oláh“ Erdélyben 1848-ig azt jelentette: *szolga, jobbágy, nemtelen*; a parasztságnak netovábbja. *»Paraszt, mint egy oláh«, »nevetlen, mint egy oláh«, »ugy jár, mint egy oláh«*-féle kifejezések Erdélyben azt jelentették, hogy az oláhban keresték és találták fel a durvaságnak mintaképét. A *»vaczkor«, »medve-bocs«, »mócz«, »hóra«, »tolvaj«, »akasztófavirág«* közkeletű szólások voltak nálunk, ha a román parasztról volt szó.

Nincs mit szépíteni a dolgot. A jobbágyrendszer egyetlen államban sem teremtett paradicsomi erkölcsöket és állapotokat; mindenütt az erkölcsök elvadulását eredményezte. A

¹ *Ihnyfalvi Pál*: Oláhok története 1.

² U. o. 1.

³ *Appr. Const. IX. t. 1. art.; VIII. t. art.*

földesur mindenütt az erőszak, a kegyetlenkedés, a dölyf és a zsarolás felé hajlott, beleélte magát a tudatba, hogy ő a magasabb rendű lény, a jobbágy pedig eszköz, a melylyel rendelkezni lehet. A jobbágy bosszuálló, kártékony, hitszegő, bizalmatlan elemmé fejlődött, a mely élvezettel csonkította meg az uraság künn legelésző marháját s szemhunyorítás nélkül gyűjtötte meg az erdőt, tisztán abból az okból, mert az uraságé. Ha már a magasabb rendű lényeknek tartott földesurnak, nemesak erkölcei a kényelemben, a jólétben, elkoresosodtak, elfajultak, miként lehettek volna szentekké a jobbágyok? Az alsóbb rendű tökéletlen lények, a kik szaporodtak, mint a barom, a jobbágyrendszer igája alatt, hogy tudtak volna megnemesedni, ha a nemesek a jólétben, a szabadság élvezetében emberi erkölceikben egészen elvadultak? Ha a nemes szeme előtt egy ugráló csikó, egy harapós kopó több volt a jobbágnál, ugyan mi jogon követelte a nemes, hogy a jobbágy emberiesebb gondolkodásu legyen vele szemben?

A románság bűnei nem voltak tehát faji, nemzeti bűnök, a jobbágyrendszer nyomában járó bűnök voltak azok, a melyek minden népnél jelenkeztek, a melyek a rabszolgaság keserveit átérték. Azok a bűnök abban a rendszerben természetesen születtek és fejlődtek. Az a hosszú harez, a mely a román parasztság és a magyar nemesség között hol titkon, hol nyíltan fellépett, nem volt fajharez román és magyar között, a szolgák hareza volt az az urak ellen; a jogtalanok hareza a jogokban duskálók ellen, a mely minden államban megismétlődött. Ha Nikulicza, vagy bárki más a románságot akként jellemezné, mint a hogy jellemezte, az által nem a román faj képességeit, erkölceit kiesinyíti, hanem elítéli a korszellem által teremtett rendszert, a mely a népek erkölceit annyira elvadította. A szolgaságban élő néptől nem lehet a szabadnép erényeit megkövetelni. Nem lehet a szolganépet elítélni azért mert nem tud annak az álláspontjára helyezkedni, a ki őt rendszeresen elnyomja s felette kegyetlenkedik.

A harez, melyet a román szolgaság úgy a Balkánba, mint nálunk, a kiváltságos osztály ellen folytatott, s a mi mindig egyes közönséges büntett (lopás, rablás, gyűjtogatás,

utonállás és nem ritkán gyilkosság vagy másféle erőszak) elkövetésében nyilvánult, a népnek életrevalósága, szabadság-szeretete mellett bizonyít; nem adta meg magát feltétlenül; nem tudott lemondani feltétlenül a vele született emberi jogokról. A kik tehát abból a körülményből, mert ez a nép erőszakoskodó volt, azt következtetik, mint Mátyás király is, hogy ez a nép sem szabadságra nem született, sem arra hivatva nincs, — a legnagyobb tévedésben vannak a nép természete felől, mert ez a körülmény ellenkezőt bizonyít, azt, hogy a román azért erőszakoskodott, mert szabadságra született s a szolgaság jármát minden sziszzenés nélkül elviselni nem tudta.

A mai románság ősi jelleme, természete, a politikai helyzet szabadsága, életmódja mellett sokban változott. A mai románságot sokan jellemezték E helyütt megelégszünk egyetlen jellemzés bemutatásával, hogy aztán leírassuk — felfogásunk szerint a valódi románt.

Az oláh emberről *Iunfalvi* János ¹ azt írja, hogy általában véve *szívós természetű, bizalmatlan, gyanakodó*; nagyon ragaszkodik az ősi szokáshoz; nehezen határozza el magát valamire; *türelmes, de a sértést soha el nem felejtí.* Állhatatos, nyakas, sőt *engesztelhetetlen*, nyelvéhez annyira ragaszkodik, hogy igen nehezen és ritkán tanulja meg a más nyelvét; a magyar és szász kénytelen az ő anyanyelvén vele beszélni. Annak lehet tulajdonítani azt, hogy az oláh nemzetiség annyira terjeszkedett szászok és magyarok rovására, hogy sok német és magyar falu egészen eloláhosodott. *Az őszinteséget és nyíltszívűséget* nem ismeri s kineveti s a magyar és szász szomszédot, a ki az őszinteséget és igazmondást kötelességének tartja. *A személyes büszkséget és méltóságot* nem ismeri; a méltóságot csak abban helyezi, hogy mindég óvatosan, meggondolva beszéljen és eszelekedjék. *Bátorlelkűséggel és vitézséggel sem* dicsékszik, azt tudja, hogy legjobb őrség a félelelem. De ha egyszer neki dühösödik, akkor vak makatsággal küzd, dul, ful s a legvérengzőbb tetteket is elköveti.

¹ *A magyar birodalom földrája*, Budapest 1866. 736 - 739. l. — Szerző ezen jellemzésében *Slavici* János : Di Ramänen című munkája (67 s köv. l. 149. lap.) után indul.

Szükségben segítséget nyújt az idegennek is, ha személyes veszélyeztetése nélkül megteheti, de nem oly bolond, hogy pl. ha valaki vízbe esett, vagy lángba borult házban van, maga a vízbe ugorjék s a tűzbe menjen másnak megmentésére. A lopást *nem tudja* bűnnek, az erdön és mezőn való kártételt sem, csak történnék óvatosan, hogy rajta ne csipjék; *szükségből könnyen hazudik s képmutatóvá válik*. Végre kevésre becsülvén a földi dolgokat, gyakran könnyelmű és indolens s általában *henyélésre hajlandó*. De a nők mindenütt szorgalmasok, ők készítik a ruhákat, folyvást fonnak, szőnek, varnak, himeznek.

A románságról Hunfalvi még megjegyzi, hogy nagyon szapora, sokkal szaporább a magyarnál és a szásznál. Hunfalvi úgy tartja, hogy ez nem azért történik, mintha a románságnál több gyermek születik, hanem azért, mivel náluk a halandóság általában, különösen pedig a gyermekek halandósága sokkal kisebb. A román sohasem aggódik megélhetése miatt, nincsen elkényeztetve, kevéssel éri be, sem ruhára, sem ételre és italra nem sokat költ, a jég hátán is megél.

Az alsó-fehérmegyei móczokat illetőleg Hunfalvi azt tartja róluk, hogy kevésbeszédűek, türelmesek és komolyak.

„A móczok sok tekintetben különböznek a többi oláhoktól — írja Hunfalvi — arczuk, termetük, járásuk, viseletük is a székelyre emlékeztet. Jellemök fővonásai a komolyság és bizalmatlanság, munkásság és kereskedői élelmesség.“

Ez volna általánosságban Hunfalvi képe a hazai románságról. Látható, annyi század után, Hunfalvi jellemzése mégis közel áll a *Nikulisza* jellemzéséhez; főbb vonásaiban legalább a kettő találkozik. De hát valódi-e a kép, igaz-e a jellemzés? Más írók, a német utazók különösen, szelidebb vonásokban mutatják be a népet.

Egyes vidékeken a különleges viszonyok következtében a románság természetébe felszívódott egy-egy elütő vonás, általában véve a román jellem a Balkántól felfelé Galicziáig ugyanaz.

Hogy fejlődött ez a természet? Egészen természetszerűen. Képzeljünk egy pásztornépet, a mely a havasok rengetegeiben él. Nincs fogalma semmiféle korlátról, emberi rendezett tár-

sadalomról, államról. Az ő világa a szabad természet. Magára van utalva; minden bizodalma az Istenben van vetve, a kinek véghetetlen hatalmát látja a fejlődő rügyben, a pusztító viharban. És fél az ördögtől, a rosztól. Egy ilyen nép a maga szellemi korlátoltságában a titokszerűségek rabja lesz, képzelgő, költői gondolkodású; alapjában jó; szélben, viharban kitartó, türelmes. nélkülözni tudó; a bajtól félni fog; azt keresni nem fogja, de küzdelemre kész, valahányszor arra vagyonaiban, személyében megtámadtatik. Egy ilyen nép jellemében a jóság és a szelidség mindenesetre nagy szerepet fog játszani. *Ilyen lehetett a román nép pásztor korában.*

A pásztor nép, művelt társadalomba, kulturintézmények közé s egyáltalában rendezettebb állami életbe kerülvén, szellemi korlátozottságánál fogva szerepvivő nem lehet. Egyszerűen fizikai erejére fognak reflektálni, a mit ki fognak használni azok, a kiknek a kultúra s egyáltalában a hatalom a kezökben lesz. A román nép sem élhetett többé tisztán a pásztorkodásból, idegen emberek és intézmények közé került, miket nem ismert; elveszté szabadságát. Az idegenek visszaélnék szellemi korlátoltságával, kiknek törekvése nem a tudatlanság eloszlatása, hanem annak fentartása, sőt fokozása, hogy a nép kihasználása sikeresebb legyen. A pásztornép szolganéppé lett, a mely az állami és a társadalmi intézményekből, a melyek a kiváltságosak javára szolgáltak, semmiféle hasznot nem látott, azok minden ízükben arra valók voltak, hogy a szolgálhad fizikai erejében és vagyonaiban kizsákmányoltassék. A törvények és egyáltalában a feudális rendszer kivétközteti még emberi méltóságából is, természete, jellege átídomul, s így megteremnek agyában, lelkében a bűnök, a melyek a szolgaság nyomában járnak; a nép lesz *elzárkózott, bizalmatlan, kártékony, bosszuálló és tunya* mert másnak dolgozott.

Kétségtelen, ilyen volt a románság, *mint szolganép*. Alsófehérmegye multja igen elítélő bizonyítékot hozhat fel e tekintetben. Az ország egyetlen vármegyéje sem szenvedett annyit, mint Alsófehérmegye. A nép lelke a szolgaság idejében sok keserűséggel telt meg; költészetébe, lelkébe befészkelte magát a komor, bus hangulat; hogy homlokúról a gond és a bá-

nat vonása még legnagyobb viágában sem tünik el egészen. A nép gondolkodó, bölesesé lett; általában véve megadással tüerte sorsát, s meg volt lelkében győződve, hogy »*a viz elfoly, a kövek maradnak*« (apa trece, petrile remân), a bajok majd elmúlnak; sőt magában a roszban is jót igyekezett felfedezni, úgy tartván; »*rosz ide, rosz oda, de rosszabb rosz nélkül*« (reü ne reü, dar mai reü färä de reü).

A nép a tartós szolgaságban nem romlott meg egészen. A hajlam, a képesség esiráit a jó iránt termőképességüket el nem veszítették. A szomorú időkben bár sok kártékony elemet vett fel természetébe, de nem olyant, hogy jelleméből egy szabadabb légkörben az iskola, a kultura igen hamar azokat el ne távolíthatná. *Multjáért, a multban elkövetett tetteiért ez a nép nem felelős. Felelőssége a felszabadításával kezdődik*, a mikor emberi, polgári jogokhoz jut s egyforma lett azokkal. a kik felette uralkodtak.

A románság jelleme három időszakban képződik tehát, mikor pásztor volt s főlnomád életet élt; mikor szolga volt s ma, mikor szabad; szabad nálunk, Romániában, a török kormány alatt, még a Balkánban is. Az elsőben az államot nem ismerte, a másodikban az államban élt, annak jogai és jótéteményei nélkül; a harmadikban már államot alkot, s illetőleg az állam jogaiba lép; igyekszik tehát állami keretbe beilleszkedni. Sem az első, sem a második időszakban nem volt kulturája; csak a harmadikban tünik fel a román, mint egyed, feltárván összes lelki tehetségeit

Az alsófehérvármegyei románnt jellemezvén, jellemezzük egyuttal magát az egész népet. Milyen az alsófehérvármegyei román?

Összetartó. Egyetlen fajban sincs meg az összetartozóság érzete annyira kifejlődve, mint a románban. Rá nézve, a ki nem román, az *idegen* (strein); a ki pedig idegen, attól óvakodni kell. Az idegen nagy szerepet játszik a románság történetében; vele szemben legtöbbnyire maga húzta a rövidébet. Ez a körülmény, valamint az idők más viszontagságai összetömörítették, mint az aezélt, úgy hogy a népet, mint individualitást érintő dolgokban, más elemekkel szemben, az összetartás érdekében semmi áldozattól vissza nem riad. Eb-

ben a kérdésben sem az igazság, sem a becsület tekintetei nem irányadók. Az idegenek beavatkozását az ő ügyeibe, közveszedelmesnek tekinti, a mi ellen bármily fegyverrel védekezni kell. Ezt az összetartást némileg meggyengíteni látszik a népnek két vallás-felekezetre való megoszlása. Folytak és folynak egymás között e téren villongások, és más keblű ügyekben is igen gyakori a nézeteltérés, de mihelyest ezen ügyekben is idegen elemeknek a beavatkozásáról van szó, annak együttes erővel igyekeznek gátat vetni. Az összetartás kifolyása a szívós ragaszkodás *nyelvéhez* és *vallásához*. Mindkettőt a faj közkincsének tekinti, a melyet megőrizni és megvédeni mindenki kötelességének tarja. Innen van az, hogy ma már a kifejtett nemzetiségi érzület mellett nagyon ritkán olvad be valaki idegen néptestbe; az a ki vallását elhagyja, éppen a ritkaságok közé tartozik. Sem vallását, sem nyelvét, sem nevét nem adja fel tehát. *A nép erős, konzervatív.* Az a nézete, hogy az ősök hagyatékát (din moși și strămoși) meg kell becsülni és meg kell őrizni. Ebből kifolyólag minden ujtástól fél. Annyi csalódáson és megcsalattatáson ment a nép keresztül, hogy mindig fél az ujtól, mert nem ismeri sem a czélt, sem az indokot, a melyek a reformot szükségessé teszik. Ha felvilágosítják és apróra megértetik velé a dolgot, az idegenre is hajt, lelkében azonban mindig meg van a kétely, a mi csak akkor mulik el, ha az eredményt kézzel foghatólag a maga érdekeinek megfelelőnek tartja.

Bizalmatlansága azonban nemesak az idegenekkel szemben áll fenn; egyáltalában bizalmatlan minden iránt. Dolgaiban is nagyon megfontoló, tépelődő, tétovázó. A mig valamire rászánja magát, ha fontosabb az ügy, sokat eltépelődik. Ezerszer is meghányja-veti magában a dolgot, övéinek és másoknak tanácsát puhatolja ki s nagy nehezen csak akkor kerül tette a dolog, a mikor már minden részletével, jól-rosszszul, tisztában van.

A románság ezen összetartása s bizalmatlansága az idegenekkel szemben, ezeknél többféle rossz véleményt szült a román nép felől. Elítélték a nép erkölceit. Azt tartották róla, hogy *megbízhatlan, hülsen és gonosz*. A magyar jelesen azt tartotta: *ne hidj az oláhnak, mert szőrös a nyelve*, s leg-

inkább a románra alkalmazzák a közmondást: »a farkas (az oláh) *elhányja a szőrét, de természetét nem*«. Más népek még rosszszab véleménynyel voltak felőle. Ez azonban nem ős-természet nála; ezt a természetet az idegenek és saját bojárjai verték bele, természetes következménye ez annak a bánásmódnak, a melyben a románság régi századoktól fogva részesült. Mint a kutya, a melyet vernek; vagy mint a ló a rosz idomár kezében, fel fog venni egy csomó rosz szokást.

De hát ma valóban olyan-e a román? A bűnügyi statisztika a népnek ezen természete mellett iszonyu képet mutatna fel. A kép azonban egyebet mutat, azt, hogy azt a népet erkölcsiség dolgában nem mulja felül egyetlen hazai nép sem. A *nép istenfélő, vallásos*; a tiszta családi életnek a hive, nála ritkébbak a vadházasságok és az elválások is. Szigoruan bűnnek tart mindent, a mit a vallása annak mond, a bűntől pedig óvakodik. A tulajdonjog a multban a népnél valami nagy tiszteletben nem részesült, ez igaz; s ez a sajtóság leginkább a *lopásnál* s a *kártételnél* nyilvánult. A jobbágyrendszer folyománya volt ez is. Körülötte minden a másé volt, az övé semmi. Hozzá nyult tehát a máséhoz, vagy abban kárt tett. Különösen a kártételben (gyújtás, marhamegesonkítás, erdő- s egyáltalában fapusztítás által) lelte kedvét a jobbágy. Így éreztette bosszuját s fizikai erejét a földesurral. Ma már a nép e természete változott. Ma neki is vagyona van, a mit félt. A tulajdonjog tisztelete általános. Egyben nem tett haladást: az erdő-kihágások terén. Az erdő-prevárikációk száma még igen jelentékeny. Ez a körülmény a népnek egy bal jogi felfogásán alapszik; azt tartja, hogy *az erdő az övé*. Ez a felfogás különösen a megye havasi részeiben leginkább a kincstárral szemben áll fenn Bármily szigoruan felügyelje is az állam az erdőit, a prevárikáció azért gyakori.

Az »*enyém-tied*« fogalmai ma már a román népnél megzavarva nincsenek. Sőt ellenkezőleg, a jogtudatban bámulatos haladást tett, minél fogva a *perlekedés* (pára) nagy szerepet játszik. A jussát körömszakadásig nem hagyja. A perlekedéssel járó anyagi veszteségeket, még ha nagyobbak is a remélhető haszonnál, nem veszi számba. Igazát nem hagyja s ez a románban magyar hatás már. A román is csak azt

mondja: *nem hagyom, nem engedem el jussomat halálig*, (nu'mi las iuşu până la moarte!)

Ma már tehát nem állítható, hogy a nép megbizhatlan, hirtelen és gonosz volna. Az állami szervezetben a román igen használható elem; mint katona kitartó, rendet ismerő, jól fegyelmezett; mint hivatalnok, ha nincs az övéi között, teljesen megbizható. Az övéit azonban nem kiméli; igen gyakran visszaél bizalmukkal; felettük uralkodni vágyik, — gyakran erőszakoskodik. Mint eseléd egy kis jó bánásmóddal, a 'gazdához (stăpân) hűségesebb bármely más fajbelinél; bár nem olyan tanulékony, fürge, mint a magyar, de türelmesebb, kitartóbb és kevesebb igényü. — Az iskolákban a román gyermek bár sok nyomorral küzködik, azért jó tanuló, fegyelmet tartó, kezelhető elem. A nép maga törvénytisztelő, falusi társadalmában békés, jámbor, saját dolgai után látó.

Szóval a megbizhatlanság, a hivatlenység vádját a nép (a politikai, faji kérdéseket kivéve) nem érdemli meg. A becsület (omenie), a tisztesség (einste) tekintetei a nép minden rétegeiben megóvatnak.

A román ember *haragtartó, czine-mintyé* (ţine minto). A *bántást, sértést nem felejtí el*. Azt mondja: »megbocsátni megbocsátok, de felejteni, nem felejték« (de iertat to iert, dar de uitat nute voiu uita). A bosszu érzetét nem fojtja meg benne sem a tér, sem az idő. Módját ejti, hogy egyszer magát megboszulhassa (rěsbunare). A románság ezen természete szintén a szolgaság idejéből való, a mikor sok keserűséget nyelt el; megaláztatást, méltatlanságot, sőt embertelenséget is állott ki. Ez a körülmény bosszuállóvá tette.

Ez a természete a románnak ma is igen sok bajba kergeti. A falusi nép által elkövetett legtöbb bűntény, vétség és kihágás leginkább a nép ezen természetére vezethető vissza. Igen *érzékeny*, tehát könnyen sértődik. Legélesebb fegyver vele szemben a *gúny*, legérzékenyebben veszi, ha nevetségessé teszik (a face de ris pő cineva; dute 'n ris; mânca-te-ar risul tērgului). A gúny pedig a románoknál nagy szerepet játszik. Igy hamar haragra lobban, hamar verekedik; a gyengébb gyűlölködő lesz, bosszút forraló, a minék nem egyszer emberölés, vagy éppen gyilkosság a következménye.

De nemesak a rosszban „*tine minte*“ (emlékbe tartó) a román, hanem a *jóban* is. A vele elkövetett jót sem felejtí el soha. *Nem háladatlan*. A szabadságharcban, mikor Alsófehér vármegye a legiszonytatóbb vérengzéseknek volt a színhelye, dacára a szenvedélyek és érzések teljes elvadulásának, a mi a polgárharczezal szokott járni, számos lélekemelő példa maradt fenn a román ember *háladatosságáról és hívségéről jöltevőivel* szemben.

Az alsófehérvármegyei románról, mint egyáltalában a román emberről megjegyeyzhetjük, *hogy mindig olyan, a milyen vele szemben a bánásmód*. Jó, emberséges bánásmód mellett jó tulajdonságai lépnek előtérbe; rossz bánásmóddal szemben hasonló oldalát mutatja be. Bár közmondása: *tégy jót és várj rosszat* (fá bine și așteaptă rău), mégis ő, mint ember, jót jóval fizet vissza; és hogy a rosszért sem akar adós maradni, az természetes folyománya az emberi természetnek.

Ma már a román *sem nem félénk, sem nem gyáva*. A jobbágyot a multban földesurával szemben nem védelmezte senki. A jogtalanság, a bizalmatlan talaj lába alatt félénkké, gyávává tette. Ez azonban akkor sem volt általános jellemvonása. Ma már, hogy mindenféle emberi, polgári jogokat élvez, tudatra ébredt. Jogtudata, a műveltség terjedése, a román önértetet nagyban fokozta; s ez *azoknál* megnyilatkozik ma már mindannyiszor, valahányszor arra alkalom nyílik. Azoknál, a kik teljesen műveletlének, hogy polgári jogaik fontosságát sem tudják felfogni, még találkozunk a tudatlansággal járó gyávasággal, általában véve a nép jelleméből ez az értéktelen kő kihullott.

Hunfalvi azt állítja, hogy a román a személyes büszkeséget és a méltóságot nem ismeri. Nagy tévedés. A román ember *egyik kirívó jellemvonása a büszkeség*. Bár multjánál, társadalmánál, anyagi helyzeténél s erkölcsénél fogva a román *demokrata*, ez nem azt jelenti, hogy magát különb lénynek ne tartsa azoknál, a kik vagyonban, észben nálánál alantabb állnak. A gazdagabb elemeket épen a személyes büszkeség választotta ki a román néptestből, mert magukat már a boe-skoros nemzetben jól nem érezhették. A magyar árisztokrácia számos román eredetű családdal bir, ezeket épen a személyes büszkeség és méltóság hajtotta felfelé.

Ez a büszkeség ma már általános jellemvonása a népnek. A míg a múltban a gazdagabb elemek kiváltak s a boeskorral való összeköttetésüket megszakították, addig ma a román, alant és fenn, büszke eredetére, nyelvére, vallására; eredetét, nyelvét, vallását különbnek tartja bármely népénél. Ez az általános büszkeség átmegey a nép minden egyes tagjára s egy sem fogja ezen kineseit semmiféle idegenekkel felcseserélhetni. Nem csak az idegenekkel szemben büszke a román; a saját társadalmában is az. Az intelligencia még egyszerű-bőrü, egészen demokrata; nem tűri meg a kimagasló alakokat; közöttte csak az a nagy alak, a kit maga tesz azzá, a kibent tehát teljesen megbizik. A nép között azonban már más jeleségekre bukkanunk. A falu társadalmában, mint látni fogjuk, különböző osztályokkal találkozunk, a melyek vagyoni állapotuk szerint külön állanak: A falu előkelői (fruntaşii) a középrenddel (mijlocaşii) nem sok szót szaporítanak, valamint ezek a teljesen vagyontalanokkal (codaşii). Sem házasság, sem családiásabb érintkezés nem jó létre az osztályok között. Különösen az előkelők s ezek közül egy-egy, a ki észben is gazdagabb, az egész község felett kiterjeszti a hatalmát. Ez a körülmény azonban nem zárja ki, hogy a teljesen vagyontalan is ne büszkélkedjék övéi között; ezekre alkalmazza a román a maeska-közmondását: *a ruhtól lehull a farka s mégis mind felfelé tartja* (de riie coada li pică şi ea tot sus o rîdică).

A román ember előtt leginkább a vagyon imponál. A nagy vagyon előtt meghajlik; a gazdag embert (boeotan) tekintélynek ismeri el. Két nagy urat ismer: a vagyont és a szegénységet, a szükséget. A román ember szívesen szolgálja az egyiket, nehezen a másikat. A vagyont tisztán az észnek (minté) s a szerencsének (noroc) tulajdonítja, azért ismeri el tekintélynek a vagyont. A vagyon nélküli hetvenkedést kigúnnyolja, ostorozza (domn eu sula 'n clop). A szegénységet szintén kettőre vezeti vissza: *ész-hiányra* és *henyeségre*. Közmondásaiban nyilatkozik meg a nép ezen tudata (Miért szegény a szegény? Azért, mert esze nincs; — a szegény ember házában a szegénység fénylik).

Nem áll az, hogy a román ember *henye volna*. A múltban az lehetett, másnak dolgozott s munkájának gyümölcsét nem

élvezhette. Nem volt, a mi munkára serkentse. Ma a *móc*, a *mokán* és a *völgybeli* román iparkodó s a legfáradságosabb munkával keresi meg mindennapját. A román ma már, ha magának dolgozik, *kitartó munkás*; ha másnak, energiája lankad. Bámulatos, hogy e nép hegyei között elzárkozt, földmivelés nélkül, hogy tud megélni s hogy tud keresni annyit, hogy annyi irányu kötelezettségeinek (állami, községi, felekezeti, családi) megfelelhessen. Csak úgy, hogy kevés igényü, kitartó, munkás, türelmes, el nem csüggedő. Minden életmódot megragad: ipart üz, kereskedik, állatokat tenyészt, napszámba megy (különösen aratásra) messze vidékre; házal szónnel, abroncsesal. Az alatt a nők otthon a családtagok ruhaneműiről gondoskodnak, fonnak, szőnek, varrnak s a házi iparban sok ügyességet fejtenek. Világos, hogy a román ember csak a kitartó munka és nagy nélkülözés mellett tudja igényeit kielégíteni.

A bajt a román ember, mint említém, nagyon kerüli; ha beleütődik, ha még segíthet a dolgon, szembeszáll vele, ha pedig már késő, megadással türi azt, vigasztalódván, hogy baj nélkül nincs élet, a szenvedések és a bajok az emberekre ki vannak mérve. Nem csak mély vallásos érzülete, de a *predesztinációban való hit* is megadásra, türelemre készíti a románt, úgy tartván: ez rám ki volt mérve, *úgy volt elrendelve* (aşa mi a fost rânduit). A román hiszi, hogy születésekor már egész élete lefolyása meg volt állapítva.

Emberbecsülő az érdemesekkel, *gúnyolódó* a fogyatkozásokban szenvedőkkel, *alázatos* a fellebbvalókkal szemben; a míg ezekkel érdekei miatt összeütközése nincs, de merész szókimondó és küzdelemre kész, ha azokban ügyeinek ellenségeit, roszakaróit látja.

Az öregeket tiszteli a román; tanácsukat meghallgatja szereti a rendet; a hazugságnak közmondásaiban is nagy ellensége; igazságérzete kifejlődött s az igazság előtt, a mit belát, meghajlik; adakozó, vendégszerető; jó, mondhatjuk lágyszivü.

A román ember *önfeláldozó* is, a mit Hunfalvi kétségbe von. Semmi nem bizonyítja ezt inkább; mint a *keresztbarátság* (frăți de cruce) fennállása a románság között.

A keresztbarátság a móczok között, a vármegye havasi részeiben most is divatban van. A román népköltészet erre vonatkozólag nem egy magasztos példát mutat fel.

Szóval családi életében az erkölcsösség az alap. A szülői szeretet a románnak nagy orónyo. Egyházi életében, a mély vallásos hit, az isteni félelem; állami életében a törvény s a hatóságok iránti tisztelet. Oly elem tehát egy állami szervezetben, a melyet bölösen, emberségesen kormányozva, a legnagyobb vér- és adóbeli áldozatokra kész; míg hajlamait, igényeit figyelembe nem véve, az államra nézve valóságos veszedelem.

Moldován Gergely

A LEOPOLD CSÁSZAR ALATT KEZDETT UNIÓRA VALÓ ERŐLTETÉSÉRŐL.

(Folytatás.)

Mikor ennyire ment volna az Unio dolga Erdélyben a *Vledikával*; titkon elküldték ugyan Rácz Istvánt két első Popával a Kardinálhoz és Császárhoz, a kik arany lánczokkal megajándékoztatának a Császártól a Püspöknek is egyebek közt adának Archiepiscopusi Titulust, a mellett ígéretekkel bétölték őket, kezekbe adá a Kardinál az ő Exemptiojok iránt való levelet is, melyet küldé Erdélybe, melly így vagyion :

Mi Leopoldus Isten irgalmasságából a Római Szent Ekklesiának, a Szent Hieronimusnak Illiricusok titulusán való Presbyter Cardinális Kolonics Esztergomi Archiepiscopus és azon helységnek s Vármegyének Fő és Örökös ispánya, Magyarország Primássa *Legatus natus*, Fő Secrétarius és Cancellarius a Jeruzsalemi Szent János szerzetében Prior : Egrában Mailbergában Commendator, a Császári Felsőnek actualis belső tanács hive.

Mindeneknek valakinek kezekre kerül ezen levelünk; kiváltképen pedig Görögvalláson levő Oláh Papoknak, a kik Magyarországbán, Erdélyben és annak részeiben vagynak. — Egészséget, örök idvességet az Urban. Adjuk tudtokra ez Levelünk rendiben mindeneknek, a kiknek illik, hogy felemlített 2. Leopold Császár, mind Aug. 1692. oszt. mind 14. napján Aprilisnek a jelen való esztendőben kegyelmesen válaszolt, hogy ki a Görög valláson való papok közül Vallást tévén a Deak vallásoknak megtartásokra a Catholikusoknál a Római Pápnak megismerésével magát declárálja, éppen azon Jussal, privilegiumokkal exemptiokkal és szabadságokkal lehet és élhet, a mellyel a Római Catholicus Papok vagy Deák rendtartáson levők vannak, és élnek. A mely kegyel-

mes Resolutioját értvén Ő Felségének (ennek felette, hogy nagy örömmel beteljesítettünk, hogy halljuk és lássuk azt, hogy néktek ut nyitott, a mellyen a Római Catholica Ekklesiája kebelébe, s idvességes egyességre visszamehessetek) ezt mi tisztünknek és Pásztori gondunknak, a mellyen egész Magyarországban és ahoz tartozó országokban, mint Magyarország *Prímása* és *Legatus natus* vagyunk és a mi *Metropolitana Archiepiscopális* méltóságunknak erejével, a melly az Apostoli Szent Széknek, hivatal képen való Privilegiuma által engedett nekünk, tartottuk, hogy a mi jó akaratunkat és kivált képpen való protectionkat oltalmazásunkat, ti néktek mindeneknek, valakik a Romano Catholica Ekklesiához visszatértetek, s térendők vagytok, a mellyet annál is hathatósabban megeselekszünk, a mennyivel ti az említett Unionak vallásában buzgóbbak és megtartásában lesztok t. i. mindazokat, mellyeket a Római Anyaszentegyház tanít, vall és hiszen magánosan és közönségesen tanítván vallván, hívén nevezetesen pedig azokat a négy *Punctumok*, a mellyekben eddig kiváltképen láttattatok tévellyegni, protestálván *elsőben*, hogy a Római Pápa közönséges feje az egész világon elterjedett Anyaszentegyháznak, *másodszor*: hogy a kovásztalan kenyér elégséges, illendő materia, az Ur vacsorájának vételére, — *harmadszor*: hogy az Egen kívül, melly az Idvezültek lakó helyek és az Poklon kívül, melly az kárhoztak tömlötezők vagyon harmadik hely, a melyben a megholtaknak még eléggé meg nem tisztult Lelkek tartanak és megtisztítatnak, — *negyedszer*: hogy a Szentlélek a szentháromság harmadik személye az Atyától és a Futól származik. A melyet midőn eselekeszték, nemesak az Istentől, minden jónak adójától a jelen való világban ugyan, bő kegyelmének folyását és az ideig való dolgokban is bővebb áldást a következőben pedig örök boldogságot remélhettek; — hanem az Felséges Császár jóakaratóból, a királyi hatalomnak telljességéből, mind a ti személyetek, mind az Ekklesiák és egyebek, mellyek azokhoz tartoznak szabadsággal és exentióval hasonlóval ajándékoztattak meg, a minémüvel a Deák rendtartáson levő Ekklesiák, személyek és Ekklesiái dolgok, a Szent *Cánonok* rendelkezések szerint most élnek.

És ha valaki ezt az ő Felsége Decretumát vakmerő merészségből megutálni avagy az elébb említett Görög valláson levő *Unitusok* Ekklesiái szabadságoknak nyilván vagy alattomban valamely szin alatt vagy régi szokás és rendtartás praetendálásával mindekelőtte unitáltatnának valami fedél alatt ellen tartani merészelne, azon büntetésbe ejti épen magát, mind az Ekklesiái, mind a külső Birák előtt, mind a Felséges Császár előtt, ha a dolog kívánja, a melybe a Deák választ követők, s hívők Ekklesiái szabadságokat megsértik. És ennek felette ezen Ekklesiái szabadsággal való élésben, minden Püspök urak, a Királyi Gubernium, a Főrendek, a Főkapitányok, Királybirák, mind Ekklesiái és külső székeken való Birák, igazságot kiszolgáltatók, sérelmekről, és az ő segedelmeket és assistentiójakat kívánjátok, itéletet és igazságot nem különben mint a Deák Anyaszentegyház, hiveinek, kik azon szabadságban élnek tartoznak kiszolgáltatni. — Mellyet ha elmulatnának véghez vinni, nekünk és a mi Succesorainknak arról tegyetek hirt, hogy oly nyilván való gonosznak, keményebb kézzel is idejekorán orvoslása légyen, abban munkások leszünk. — Iratot a mi Maybergai beneficiata Commenda Curiánkban Ausztriának Bécs várossában Junius hónapnak második napján 1698. esztendőben Kolonics Cardinál. Esztergomi Archiepiscopus. ¹

Ez a Cardinál teljes szabadságot ígérő levele, a mellyet az Archiepiscopusi titulussal, holmi ajándékokkal és igen nagy ígéretekkel meghozának az Oláh Vledikának a követek. A ki ambitiosus ember lévén, az új Titulusnak, a mellyet nem is álmodott volt, s az arany hegyeknek, a mellyek ígértettek volt, igen örvendezze. Ezt a dicsőséget a Nova Dacia írója a maga szerzetének tulajdonítja, így szólván: Fejérváron ² 1698. esztendőben megadák a Jesuiták a Császár diplomáját, az Esztergomi Érsek Magyarország Primással Levelével Theofilus Oláh Püspöknek. Már hozták azért, azt a követek, akár pedig az Erdélyben lappangó Boronyai Jezsuita, akár pedig Gróf Apor István más úton hozatta, azt vévén a Püspök,

¹ Belius Hist. Hung. p. 53. Pau. p. 25.

² Nov. Dacia, p. 21.

azoknak Tanácsokból, a kik eddig előmozdították vala az Unio dolgát.

Synodust hirdet az Oláh Papoknak Octóbernek 7. napjára azon 1698 esztendőben.

Egybengyűlének erre az Oláh Papok feles számmal, az holott előadván a Püspök, melly nagy Privilegiummal ajándékozta meg őket a Császár, hogy már a Jobbágysági Taxa alól s egyéb nyomorgatás alól felszabadulnak, ezen túl ide s tóva Törvényszékre nem huzoztatnak. hanem éppen olyan szabadsággal élnek, a minőmű szabadságok vagyion a Romano Catholikus papoknak; e végre mutogatván a Leopoldi Kardinál Levelet. Előadták a követségben járt *Proto-Popák* is Rácz Istvánnal együtt, melly szabadság ígértetett nekik. Milly kevéssben álljon pedig az Unio, azt minden módon kisebbitették. Végre a sok tanácskozás után az Uniora magát obligálja a Vledika és esküvel kötelezi magát az említett négy articulusoknak a megtartásokra¹, ezt követik némely Protopopák s megegyez a több Papság is; a kik semmibe álljon az Unio, abban nem tudanak, hanem látták a sok szép ígéretet, szabadságot s örvendetenek neki.

Azért az Oláh Püspök, *Teoflus Áthánásius*, a Protopopák s több Pópáknak is nevekkal irtanak ilyen Levelet vagy már irva lévén, subscribálták, kik e dologban semmit sem értettek.²

Mi az Erdélyben s ahoz tartozó helyiségekben levő Oláh ekklesiáknak alább megirt Püspökje Archidiaconusai és az egész Clerus adjuk emlékezetre ez Levelünk rendőben, mindeneknek, a kiknek illik, kiváltképpen pedig az Erdélyi Nemes Statusoknak, hogy meggondolván az emberi életnek állhatatlanságát, mind pedig a Léleknek (mellyre mindenek felett nagyobb gondnak kell lenni) halhatatlanságát szabad akarathól és önkényt a Szent Istennek indittásából a Római Catholica Ekklesiával egyességre állunk és azon Szent Anyának, a Római Catholika Ekklesia tagjainak magunkat ez Levelünk által decláraljuk, nyilvánvalóvá tesszük. Mindazokat helybenhagyván, vallván és hívén, a mit az helybenhagy,

¹ Dacia.

² Dacia, p. 23.

vall és hiszen, nevezetesen pedig azokat a négy Punctumokat, a mellyekben eddig láttattunk ellenkezni, a mellyek az Ő Felsége kegyelmes Diplomájában is és az Eminentissimus Ordinariuséban nekünk javaltatnak.

Minekokáért mi is épen azon Jussal, Privilégiumokkal, a mellyekkel azon Szent Anyának Presbiterei, a Szent Canonok engedelmeiből, és a Magyarországi néhai Szent Királyokéból élnek, mi is az említett Ő Felsége Decrétuma szerént és az Eminentissimus ordinariusé szerént, most és ezután lenni és élni akarunk. A mellynek nagyobb hitelére és erősségére a mi jelenvaló Manifestumunkat tulajdon kezünk irásával és mind a mi Fejérvári *Monasteriánk* pecsétjével, mind az magunkéval megerősítjük. Gyulafehérváron, 7. oct. 1698. esztendőben.

Itt azt észre kell venni, hogy a melly Decrétumot Ő Felségének emlegetik; az csak az Ő Felsége Decrétumából való Extractus, a mellyet fellyebb¹ birtunk, mely szerént mindenik vallással az Unio megengedetett; de azt Kolonits Kardinál a maga czéljaira alkalmaztatva irta be a maga Assecuratiojába; mert a Császár ezután adott ezen dolgokról Solemniter Decretumot.

Ennyire menvén az Unio dolga, nagy vendégséget készítettének s nagy örömben lévén, a nagy szabadság és Privilégiumokkal való reménység iránt betellvén, eloszlottak.

Eddig nagyobbára ezt a dolgot Apor István Ur titkosan folytatta, de már egészszen a dolog kinyilatkozván, ebben sokan ellenzők vóltanak, a Catholicus urak közül is sokan erről szemtől szembe megfeddették, hogy kellett olyan dolgot promoveálni, az Uraknak nyilvánvaló nagy károkkal; de az Unio ennyiben csak meglett s Apor István is magának meritumot szerzett, a mellyért a Szentek közé irassék.

Az Oláh Papok megértvén ezután miben álljon az Unio; és melly nagy különbség légyen a Görög és Római Ekklesiák között, a szomszédos Oláh országokból is eziránt egyik is, másik is tudósítást vévén, igen megkezdék bánni a mit cselekedtenek, annál is inkább, hogy eddig az Ekklesiák vagy a föld népe abban semmit sem tudott, csak épen a Papok között ment a dolog véghez, azok is megértvén, a Papokkal

idegenkedni kezdének: a Földesurak is a Kardinál levelérei keveset hajtván, a magok Honorariumokat rajtok megve szik vala.

Azért Apor István maga mellő ezitálván némolly más *Catholicusokat* is, az Oláhok Uniojokból következő hasznát mutogatván, kik közül való volt Mikes Mihály Ur és Száva Mihály sokat tanáskozik azon, hogy tarthassa meg őket az Unioban, mert már az Oláh Papok között nagy háborgás vala, mindeneket a Cardinal Kolonitsal közöl Jesuita Baranyai által. A Cardinal azért ezen dologra újabb Decretumot nyer a Királytól, mely így vagyon.

Leopoldus I. Emlékezetben hadjuk ezen Levelünk rendiben, jelentvén mindeneknek, a kiknek illik, hogy mivel az Ekklesiái szabadság, a mellyel az Ekklesiák, Ekklesiái személyek és azokhoz tartozó dolgok élnek az Isteni és emberi Törvények által, nevezetesen a mi Apostoli Magyarországunkban és ahoz tartozó Országokban és ahoz tartozó Tartományokban, a boldog emlékezetü Szent Királyoknak, a kik mi előttünk éltenek kegyelmes Privilegiumaikkal és az Országnak végzéseivel megerősített légyen. Ez a mi Császári és Királyi Felségünk (ugymint: a kinek a keresztény királyok között ez az nevezetes praerogativánk vagyon, hogy Apostoli Királynak hivattassanak) annak erősítésére, oltalmazására köteles; mert illendő, igaz dolog az, hogy a kiket azon egy hit és szeretett a Catholica Szent Ekklesia egygyességére kötött és azon Szent anyának engedelmes Fiat annak keblében tart és azon Fő alatt annak Tagjait lelkesíti, onnan egyaránt az Isteni és emberi Jóakaratra légyenek részesei és az ő igazságokban fogyatkozást ne szenvedjenek.

Mint hogy minekünk nyilván tudunkra adatott az, hogy az Oláh Görög és Orosz nemzet, mely eddig tévelygős moeskával küzdik vala az Isten indittásából a mi országinknak, Magyarországnak, Horvátországnak, Tóthország külömb-küliömb részeiben az Unióra és a Római Szent Ekklesia keblében visszajönni és mindazokat helybenhagyni, vallani és hinni, valamelyeket a Szent Anya Catholica Római ház helyben hágy vall és hiszen és nevezetesen a négy Punctumokat, a mellyekben eddig főképen ellenkeznek vala. 1. Hogy a Római Püspök Feje az egész világon elterjedett Anya-

szentegyháznak. 2. A kovászos kenyér alkalmas matéria az Urvacsorájának vagy Eucharistianak. 3. Hogy az Egen kívül, melly a megboldogult Lelkek lahholye és a poklon, melly a kárhoztak tömlöcze vagy on harmadik hely is, a melyben a még meg nem szenteltetett Lelkek tartatnak és megtisztittatnak. 4. Hogy a Szentlélek a Szent Háromság harmadik személye az Atyától és Fiutól származik.

Mi azért az buzgó Apostoli Királyi Hivatalunknak megakarván felelni, a mi Királyi Méltóságunknak tellyességéből ez jelen való irásunk által akartuk nyilvánvalóvá tenni, hogy a Görög vallást követő Római Ekklesiával uniáltatnak, mind Ekklesiájok, mind az Ekklesia személyek, mind azokhoz tartozó dolgok, az említett Magyar, Horváth, Tóthországban ugy Erdélyben is és ahoz tartozó részekben éppen azon Ekklesiái szabadsággal éljenek és legyenek a minőmű Privi légiumokkal a Római Szent Ekklesiáknak vagy Deák szokáson való Hiveknek Ekklesiáiak Ekklesiái személyeik és azokhoz tartozó Ekklesiái dolgaik, a Sz.-Cánonok rendeléséből és a Földi Fejedelmek megegyezésekből engedelme kből most vagynak és élnek.

Mellyre való nézve mi is kemény királyi megböszauatásunk alatt keményen és erősen parancsoljuk, hogy ezen Levelünk alább megirt publicatiója után, senki is, akár melly Status autoritás, méltóság és akármi praerogativákkal élő hatalomban levők közül légyenek is az említett Görög Valláson levők Unitusok szabadságának Ekklesiái titkon vagy nyilván semmi szin alatt az a régi praetensio és szokás szerént a mig uniáltatnának az fedél alatt merészellen ellene állani, sem az Papokat, kik már a Római Ekklesiával uniáltattak Jobbágy módra tractálni vagy paraszt munkára és Jobbágyi szolgálatra még honorarium titulussa is ne kényserithesse avagy tömlöczezni, annál inkább üldözni, Helyétől, Beneficiumától, és Parochiájától elüzni no merészellen azon böntetések alatt, mind Ekklesiái, mind külső Birók által, s mindha ugy kívánja a szükség mi általunk s a mellyekbe ejtik magokat, a kik a Deák szokáson levő Ekklesiák szabadságát és szokását megsértik.

Ezért mind az Ekklesiái és külső Széknek biráinak, Igazságot kiszolgáltatóknak s az említett országokban min-

deniknek és az Erdélyi Statusoknak és rendeknek és másoknak minden alattunk valóknak akik ezt megértik jelen valóknak és következendőknek, hivatalképpen a General Commendéseknek és másoknak akár mely Hadi Tiszteknek akárholott légyenek és leendőek, ezzel hagyjuk és parancsoljuk, hogyha sokszor említett Görög vallású Unitusok az említett szabadságukban való megsértésükről panaszkodnak és segítséget kérnek, nekik melléje állani és őket akárki ellen a ki az ő Privilegiumokat megsértik oltalmazni, protegálni és őrizni tartózzanak. Végre mind az előre irt dolgok és azok szerént a jelenvaló Császári és Királyi Diploma és a mi parancsolatunk úgy akarjuk és parancsoljuk a Fő és Vizez Ispánok és a Főbírák által minden Vármegyékben, Magyarországon, Horváthi Tótországokban és Erdélyben is, mind a Székely Székekben, mind a Szász Székekben a Főkapitányoknak és a Királyi Birók, a mellyekben a Görög vallású Unitusok élnek a Vármegyék és székek gyűlésekben publicálják, hogy mindeniknek akiknek értékre illik lenni megtudják.

Ha pedig valaki vakmerő merészségből, mindezek ellen rugodózni találtatnának, nekünk arról hirt tenni tartozatok, hogyha a szükség úgy hozza ilyen nyilvánvaló gonosznak keményebb kéz által is idejekorán is orvoslással éljen: senki azért másképen a mi hiveink közül ne cselekedjen. Parancsoljuk ennek felette, hogy e levelünk Transscriptumaink, akár írásban, akár nyomtatásban, legyenek valamely Ekklesiái Méltóságban való Személynek vagy közönséges Notariusnak subscripióval, éppen azon hitele légyen mintha ezt az originált látnák, mellyet vissza kell adni mindenkor az előmutatónak, mely Levelünket kettős függő pecsétünkkel, mellyel mint Magyar Ország Királya erősítettük az titkosat, s a levélbeli testimoniumunkkal. Iratott az nekünk kedves szerelmes hívünk a Ktusban tiszteletes atyánknak Leopoldusnak a Római Szent Ekklesiának a Szent Hieronimus Titulusán levő Presbyter Kolonits Kardinálnak az Esztergomi Metropolitanus Ekklesia Archiepiscopusának, és azon helységnek és vármegyének Főispánjának, Magyarország Primássának,

Legatus natusnak, Secretarius és Cancelláriusnak és mi tanácsosunknak keze által Bécsben 1699. 16 Feb. (Némelly exemplár 26. aug.) Leopoldus.

Mikor ez a Decretumot lehozzák azt gondolják vala az Unioban munkálkodók, hogy már egy vágással minden akadályt elvágtnak, és az oláhok mind pápistiákká lesznek, de igen máskép esék a dolog, mert a kik azelőtt arra subscribáltak volt is elhagyák többire.

Felolvasván a gubernium e kemény Decretumot tett ilyen végzést az Oláh Papok dolgában, a melyet írásban a Statusoknak országgyűlésében közönségesen felolvastak és approbáltak.

MIG A LEÁNY . . .

(Román népdal.)

Mig a leány nagy-lány kort él,
Szép hajával játszik a szél,
És nem tudja, mi a bánat . . .
De ha a lány férjhez megy, már.
Kalitkában elzárt madár, —
Akkor tudja, mi a bánat.

Istenem! az én arcom,
Nem gondoltam, hogy köny folyjon . .
De nem gondolok a könnyeire,
Mert letörlöm keszkenőmmel, —
Sajnálom két szép orezámat,
Hogy elhervasztja a bánat.

*Folyóiratunk július és augusztus hónapokban
nem jelenik meg.*